

KS. ROMAN SŁUPEK SDS

Papieski Wydział Teologiczny, Wrocław

WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY W KATOLICKIEJ TEOLOGII PRYMATU BISKUPA RZYMU

Słowa kluczowe: prymat biskupa Rzymu, Kościół, eklezjalność wiary, eklezjologia

1. Wprowadzenie. 2. Kontekst współczesnej przemiany w katolickiej teologii prymatu. 3. Eklezjalne itinerarium wiary św. Piotra a samoświadomość prymacjalna papieża przełomu XX i XXI w. 4. Eklezjalna wzajemność w wierze. 5. Prymat w służbie komunii wiary Kościoła. 6. Konkluzja

1. WPROWADZENIE

Zagadnienie natury i formy sprawowania posługi prymatu w Kościele stanowi bez wątpienia jeden z ważnych wątków współczesnej refleksji teologicznej. Dobitnie podkreślił to chociażby w 1995 r. Jan Paweł II w Encyklice o działalności ekumenicznej *Ut unum sint* (nr 95), gdy apelował, także do teologów, o poszukiwanie takich form sprawowania prymatu jako posługi miłości i jedności, które byłyby jednocześnie przyjmowane przez wszystkich chrześcijan. Mając na względzie podejmowane w tej materii liczne poszukiwania¹, w niniejszym opracowaniu zostanie wyeksponowany jeden ich wątek. Można go ująć w formie następującej tezy: istotę i formę posługi prymatu w Kościele określa już sama natura wiary chrześcijańskiej, w której służbie jest misja św. Piotra i jego następców (por. Łk 22, 32). Dokładniej rzecz ujmując – eklezjalna natura wiary. Eksponowanie eklezjalnego *itinerarium* wiary św. Piotra (przeżywanie wiary w Kościele i z Kościołem) jest istotnym elementem współczesnych przemian w katolickiej teologii prymatu biskupa Rzymu.

Tak ujęte zagadnienie zostanie przybliżone w dwóch zasadniczych częściach. W pierwszej zostanie ukazany kontekst współczesnego, tzn. posoborowego spojrzenia na prymat biskupa Rzymu. W drugiej części zostanie dokonany krótki zarys

---

¹ Zob. np. *Changer la papauté?*, red. P. Tihon, Paris 2000; H.J. Pottmeyer, *Le rôle de la papauté au troisième millénaire – une relecture de Vatican I et de Vatican II*, Paris 2001; P. Ricca, *La papauté en discussion: attentes et perspectives pour le III millénaire*, Irénikon 1997, nr 1, 30–40; C.L. Rossetti, *Quale primato per il terzo millennio?: prospettive intorno a un importante dibattito ecumenico*, Rassegna di Teologia 2005, nr 1, 97–114.

tę, jak we współczesnym nauczaniu papieskim dokonuje się tak ukierunkowana przemiana w pojmowaniu posługi prymatu.

2. KONTEKST WSPÓŁCZESNEJ PRZEMIANY W KATOLICKIEJ TEOLOGII PRYMATU

Jak zauważył Y. Congar, jeden z czołowych eklezjologów XX w., zasadniczy kontekst współczesnych przemian w teologii prymatu stanowi nowożytny kryzys eklezjologii². Kryzys ten miał u swych źródeł między innymi rozchodzenie się, splatających się ściśle ze sobą w starożytności chrześcijańskiej, dróg eklezjologii i antropologii chrześcijańskiej. Refleksja nad jakąkolwiek władzą w Kościele była budowana wtedy w ścisłym powiązaniu z antropologią chrześcijańską. U podstaw rzeczywistości, jaką stanowi Kościół, leży bowiem chrześcijańska ontologia łaski – godność bycia chrześcijaninem. Jest to coś pierwotnego wobec wszelkiego udzielania władzy i funkcji hierarchicznych. Nie mogą one występować jako punkt wyjścia refleksji o Kościele, lecz są konsekwencją faktu bycia chrześcijaninem. Ontologia łaski na bazie sakramentalnej poprzedza wszelką organizację prawną. Przyjęcie pierwszeństwa ontologii łaski warunkuje prawidłowe rozumienie władzy w Kościele. Potwierdzenie tej prawdy widać w specyfice działalności eklezjotwórczej Jezusa Chrystusa. Powoływał On najpierw uczniów, a dopiero potem wybrał spośród nich dwunastu, których następnie uczynił apostołami. Spośród nich zaś wybrał Szymona Piotra, aby uczynić go głową kolegium apostołskiego i całego Kościoła. Schemat ten świadczy o tym, że pierwotną rzeczywistością była wspólnota uczniów, na której kanwie uformował się wymiar hierarchiczny. Godność bycia uczniem wyprzedzała godność bycia apostołem. Władzę w tak postrzeganym Kościele sprawowano w łączności z całą wspólnotą wierzących. Nie istniało w nim żadne „ja”, które byłoby odrębne od wspólnotowego „my”.

Późniejsze, wielorako uwarunkowane marginalizowanie prymatu chrześcijańskiej ontologii łaski zostało wyraźnie przezwyciężone dopiero w eklezjologii XX w. Doprowadziło ono jednak wcześniej do wzrostu znaczenia władzy centralnej w Kościele. Oddzielanie się jej od wspólnoty, dla której i w ramach której istnieje, prowadziło do utożsamiania Kościoła z hierarchią. Eklezjologia została zredukowana prawie wyłącznie do nauki o hierarchii. Stała się, wedle określenia Congara, hierarchologią (*hiérarchologie*), traktatem o charakterze prawnym, w którym dominowało zagadnienie władzy, szczególnie pełni władzy papieskiej. Eklezjologia zredukowana do hierarchologii sprawiła, że zmarginalizowana została refleksja dotycząca Kościoła jako całości; z ludzi świeckich uczyniła jedynie bierny

---

² Jeśli chodzi o twórczość eklezjologiczną Y. Congara dotyczącą tej kwestii, to warto przytoczyć tu choćby: *Esquisses du mystère de l'Église*, Ed. 2, Paris 1953; *Sainte Église. Études et approches ecklésiologiques*, Ed. 2, Paris 1964; *L'Église, une, sainte, catholique et apostolique*, Paris 1970; *L'Église. De Saint Augustin à l'époque moderne*, Paris 1970; *Ministères et communion ecclésiiale*, Paris 1971; *Eglise et papauté*, Paris 1994. Szerszy kontekst referowanej tu myśli Congara zob. R. Słupek, *Jesteśmy Kościołem Trójjedynego Boga. Kolegialność Kościoła według Yves'a Y. Congara*, Lublin 2004.

przedmiot działalności duszpasterskiej duchowieństwa. Nie czując się odpowiedzialnymi za Kościół, widziany w klerikalnej postaci, wierni świeccy tym łatwiej odchodzili od niego. Klerykalizacji Kościoła towarzyszyła laicyzacja świata.

Przełamywanie tego hierarchologicznego spojrzenia dokonywało się wyraźnie już w dziewiętnastowiecznej refleksji teologicznej, inspirowanej dziedzictwem biblijnym i patrystycznym. Troska podejmowana przez teologów o przewyciężenie kryzysu eklezjologii i właściwe pojmowanie prymatu biskupa Rzymu wyrażała się w ich działaniach zmierzających do właściwego usytuowania następcy św. Piotra zarówno w perspektywie całego Kościoła, jak i kolegium episkopatu. Congar stwierdzał na przykład, że mandat apostołski przekazany został w sposób ogólny (*generalliter, universaliter*) całemu Kościołowi, w sposób szczególny i osobisty (*spetialiter, personaliter*) wszystkim apostołom i ich następcom, a poza tym jeszcze oddzielnie (*singulariter*) Piotrowi i jego następcom. To oddzielne i osobiste udzielenie władzy nie oznacza jednak, że zostało ono dokonane w separacji od całego Kościoła. Jest ono źródłem przywileju prymatu, który usytuowany został wewnątrz, a nie ponad wspólnotą Kościoła. Prymat usytuowany został wewnątrz stanu biskupiego, którego jedność została precyzyjnie ukonstytuowana przez jedność władzy kluczy (*potestas clavium*) i korespondującą z nią współodpowiedzialność pasterską.

Odnowa eklezjologii widoczna jest też w kontekście nauczania Kościoła. Wskazując na kontekst współczesnych przemian w katolickiej teologii prymatu biskupa Rzymu, trzeba wskazać już na Sobór Watykański I. Choć jest on jednoznacznie kojarzony z wyeksponowaniem zagadnienia nieomyślności papieża w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Pastor aeternus* (18 VII 1870 r.), to jednak już w czasie jego obrad pojawiały się postulaty, by to spojrzenie poszerzyć i bardziej jeszcze osadzić posługę prymatu w eklezjalnym środowisku wiary. Choć nie pozwoliło na to przedwczesne zakończenie soboru, to jednak postulaty te znalazły swe odzwierciedlenie w nauczaniu Soboru Watykańskiego II (1962–1965). Tak jak ten pierwszy zwany był soborem prymatu, tak ten drugi – kolegialności episkopatu. *Vaticanum II* dopełnił w ten sposób jednostronną perspektywę *Vaticanum I*.

Kluczowe okazało się nauczanie zawarte w *Lumen gentium* (nr 22): „Jak z ustanowienia Pańskiego św. Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno Kolegium apostołskie, w podobny sposób Biskup Rzymu, Następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności. [...] Biskup Rzymu bowiem posiada wobec Kościoła mocą swej misji, mianowicie Zastępcy Chrystusa i Pastorza całego Kościoła, pełną, najwyższą i powszechną władzę, którą ma prawo zawsze sprawować w sposób nieskrępowany. Stan zaś biskupi, który w Urzędzie Nauczycielskim i zarządzaniu pasterskim jest kontynuacją Kolegium Apostołów, co więcej, w którym ciało apostołskie trwa nieprzerwanie, stanowi również razem ze swoją głową, Biskupem Rzymu, a nigdy bez niego, podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem”.

Znamienny jest w tej wypowiedzi fakt, że sobór z jednej strony przywołuje trzy, znane z nauczania *Vaticanum I*, przymioty władzy biskupa Rzymu – pełna, najwyższa i powszechna. Następnie zaś uczy, że również stan biskupi jest podmiotem tak samo charakteryzowanej władzy. Dla jasności dodaje, że papież ma prawo zawsze

sprawować swoją władzę w sposób nieskrępowany a władza kolegium episkopatu może być sprawowana wyłącznie za jego zgodą.

Choć jest tu wyraźnie podkreślana zasada *semper cum Petro et sub Petro*, to jednak istotne dopełnienie tej perspektywy daje *Wstępna nota wyjaśniająca (Nota praevia expilcativa)*, będącej wyjaśnieniem poprzedzającym poprawki (*modi*) dotyczące III rozdziału *Lumen gentium*. Eksponując organiczną jedność całego kolegium biskupiego z papieżem na czele, w celu uściślenia relacji zachodzącej między papieżem a tymże kolegium, stwierdza, że Biskup Rzymu może działać osobiście, oddzielnie (użyto łacińskie: *seorsim*). Zwrot ten nie oznacza jednak papieża poza kontekstem eklezjalnym. Takie skojarzenie mogłoby się pojawić, gdyby użyto tu chociażby zwrotów typu: *solus* czy *separatim*³.

3. EKLEZJALNE *ITINERARIUM* WIARY ŚW. PIOTRA A SAMOŚWIADOMOŚĆ PRYMACJALNA PAPIEŻY PRZEŁOMU XX I XXI W.

Okres posoborowy przyniósł w nauczaniu Kościoła kontynuację refleksji nad katolicką teologią prymatu. Dokonywała się ona w kontekście prowadzonych dialogów ekumenicznych⁴, jak również znajdowała swój wyraz w dokumentach kongregacji rzymskich⁵. Istotne miejsce, w którym te przemiany są zauważalne, stanowi też nauczanie następców św. Piotra przełomu XX i XXI w. oraz ich samoświadomość prymacjalna, która wyrażała się w praktyce sprawowania przez nich prymatu⁶.

Można tu zauważyć istotne dopełnianie perspektywy wyznaczonej przez wcześniejsze nauczanie Kościoła. O ile nauczanie soborowe akcentowało w głównej mierze fakt, że kolegium episkopatu nie może istnieć bez swojej głowy – następcy św. Piotra, o tyle ta historycznie uwarunkowana wizja relacji między prymatem a kolegiernością episkopatu widziana jest tu nieco szerzej. Biorąc pod uwagę zasadniczą

³ Por. H. Legrand, *La réalisation de l'Église en un lieu*, w: *Initiation à la pratique de la théologie*, vol. 3. *Dogmatique II*, red. B. Lauret, R. Refoulé, Paris 1983, 302; Y. Congar, *Collège, primauté, conférences épiscopales: quelques notes*, *Esprit et Vie* 1986, nr 27, 387.

⁴ Spośród wielu opracowań zob. np. W. Hryniewicz, *Jedność za wielką cenę. Prawosławni o prymacie papieskim*, *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 1997, nr 1, 69–76; J. Bujak, *Prymat biskupa Rzymu w świetle dokumentów dialogu katolicko-prawosławnego*, *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 2001, nr 2, 21–31; A. Buchenfeld, *Prymat biskupa Rzymu w perspektywie dialogu katolicko-prawosławnego i katolicko-luterańskiego. Próba syntetycznego ujęcia*, *Summariusum* 20–21 (1991–1992), 5–18; R. Porada, *Posługa Piotra i papieństwo – czy nadal muszą dzielić Kościoły? Perspektywa ekumeniczna*, w: *Wokół posługi Piotrowej*, red. A. Kluczyński, Poznań 2009, 65–89.

⁵ Zob. np. Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995–2000*, Tarnów 2002, 57–65.

⁶ Zob. więcej na temat prymatu w nauczaniu ostatnich papieży np. M. Żmudziński, „Ty jesteś Piotr”. Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II, *Olsztyn* 2003; K. Góźdz, *Prymat według Josepha Ratzingera*, *Studia Nauk Teologicznych PAN* 10 (2015), 67–79; J.-H. Tüek, *Communio-Primat: von Benedikt XVI. zu Franziskus: Überlegungen zum Petrusdienst im dritten Jahrtausend*, w: *Glaube in Gemeinschaft. Autorität und Rezeption in der Kirche*, red. M. Knapp, T. Söding, Freiburg im Breisgau 2014, 54–72; J. Schelhas, *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, *Warszawskie Studia Pastoralne* 2016, nr 3, 195–210.

jedność kolegium episkopatu i całego Kościoła jako niepodzielnego podmiotu teologicznego, wskazana relacja ujmowana jest w perspektywie wzajemności zachodzącej przez Chrystusa i w Chrystusie między wszystkimi Jego wyznawcami. Kluczem jest tu prawda o eklezjalnej naturze wiary chrześcijańskiej – prawda, że nikt nie wierzy sam z siebie i sam dla siebie, ale zawsze przez innych, dla innych i z innymi⁷.

4. EKLEZJALNA WZAJEMNOŚĆ W WIERZE

Zasada wzajemności w wierze dotyczy życia zarówno każdego wierzącego, jak i całej wspólnoty wierzących. Stanowi też osobiste i egzystencjalne doświadczenie następców św. Piotra. Mają oni świadomość, że mimo sprawowania szczególnej misji utwierdzenia w wierze innych wierzących (por. Łk 22, 32), sami są częścią wierzącej wspólnoty wiary, która realnie oddziałuje i na nich samych. Tak ujęte eklezjalne *itinerarium* ich wiary pozwala w szerszej perspektywie widzieć także naturę posługi prymatu w Kościele.

Istotę tego doświadczenia wyraża znamienne zdanie wypowiedziane przez Benedykta XVI na inaugurację pontyfikatu. Wspominając śmierć Jana Pawła II, który „przekroczył próg nowego życia”, stwierdził, że nie uczynił tego kroku sam, gdyż „ten, kto wierzy, nigdy nie jest sam – ani w życiu, ani w śmierci”⁸. Wierzący nie jest sam, bo jest z Jezusem Chrystusem, a w Nim i przez Niego z innymi wierzącymi. To On nas podtrzymuje na drodze wiary, ale jednocześnie wszyscy wierzący, zakonwiczeni w Nim, wspierają się nawzajem. Nie można wierzyć bez wsparcia innych. Wyznawać wiarę w rozumieniu chrześcijańskim znaczy czerpać umocnienie z wiary swoich braci oraz żyć tak, aby jednocześnie być umocnieniem wiary innych⁹. Nie do pomyślenia jest – jak uczył wcześniej Jan Paweł II – samotny chrześcijanin; który by istniał tylko dla siebie. Jestem tym, kim jestem jako chrześcijanin tylko w komunii wiary całego Kościoła¹⁰.

Trwanie w komunii wiary Kościoła nie było traktowane przez papieży wyłącznie jako konieczny wymóg teologiczny i prawny, ale także jako ich głębokie osobiste doświadczenie. Świadomość wzajemności w wierze objawiała się wyraźnie

⁷ Por. R. Słupek, *Credo et credimus Ecclesiam. Eklezjalność wiary chrześcijańskiej w nauczaniu papieskim przełomu XX i XXI w. (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek)*, Kraków 2017.

⁸ Benedykt XVI, *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z okazji inauguracji pontyfikatu, Watykan, 24 IV 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 6, 10.

⁹ Benedykt XVI, *Bądźcie ludźmi modlitwy i apostołami Chrystusa*. Przemówienie podczas spotkania z kapłanami i diakonami stałymi, Fryzyna, 14 IX 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 11, 34; Benedykt XVI, *Świat potrzebuje radości, którą rodzi wiara*. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie ŚDM na lotnisku Cuatro Vientos, Madryt, 21 VIII 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 10–11, 24; Benedykt XVI, *Wierzmy wraz z całym Kościołem*. Homilia podczas Mszy św. na Stadionie Olimpijskim, Berlin, 22 IX 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 12, 19.

¹⁰ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy św. na lotnisku (Davao, 20 II 1981)*, w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. IV, 1, Poznań 1989, 203–204.

w przekonaniu o potrzebie wzajemnej modlitwy. Tradycyjnie biskup Rzymu, tak jak każdy biskup, modli się wraz ze swoim ludem i modli się za swój lud; przewodzi tej modlitwie¹¹. W świadomości omawianych papieży obecne było jednak jeszcze przekonanie, o konieczności poszerzenia tej przestrzeni modlitwy o nich samych. Nie wahali się sami prosić o modlitwę w swojej intencji; o wypływające ze wspólnie wyznawanej wiary wstawienictwo przed Panem.

Gest ten, motywowany bez wątpienia także eklezjalną naturą wiary, znajduje swoje teologiczne uzasadnienie w epizodzie z Dziejów Apostolskich o pojmaniu i uwięzieniu św. Piotra. Kiedy straż strzegły go w więzieniu, „Kościół modlił się za niego nieustannie do Boga” (Dz 12, 5). Ta modlitwa wspólnoty wierzących stanowiła, jak zauważył Jan Paweł II, kościelne odbicie modlitwy samego Chrystusa za Piotra. Była ona szczególnym uczestnictwem w modlitwie Chrystusa z Wieczernika w godzinę największej próby wiary Piotra: „Szymonie, Szymonie, oto szatan domagał się, żeby was przesiać jak pszenicę; ale Ja prosiłem za tobą, żeby nie ustała twoja wiara” (Łk 22, 31–32a). Modlitwie o wytrwanie Piotra w wierze towarzyszy jednocześnie nakaz Pana: „Ty ze swej strony utwierdzaj swoich braci” (Łk 22, 32b). W ten sposób – jak zauważa z kolei Benedykt XVI – przedmiotem modlitwy Pana staje się nie tylko osobista wiara Piotra, ale także jego wiara pojmowana jako posługa dla innych. W perspektywie obu tych biblijnych przekazów widać wyraźnie, jak modlitwa Chrystusa z Wieczernika przedłuża się w modlitwie Jego eklezjalnego ciała – Kościoła. Jeśli ta modlitwa za Piotra jest modlitwą nieustanną, to – jak uzasadnia Jan Paweł II – „nie tylko dlatego, że grożą mu niebezpieczeństwa z rąk Herodów tego świata. Kościół modli się za Piotra, ponieważ spodobało się Panu związać z nim właśnie w sposób szczególnie wiare ludu chrześcijańskiego”¹².

Wyraźnie widać na tym przykładzie, że w Kościele nikt nie działa w oderwaniu od innych. Stąd też stała praktyka Kościoła, w której modlitwa za Piotra stała się pierwowzorem modlitwy za jego następców. Dokonuje się to szczególnie w każdej Eucharystii przy wspomnieniu imienia aktualnego następcy św. Piotra. Tak jak Kościół potrzebuje Piotrowej posługi umacniania w wierze, tak Piotr i każdy jego następca potrzebuje nieustannie eklezjalnego wsparcia¹³. „Tylko dzięki modlitwie Pana i Kościoła – jak zaznacza Benedykt XVI – papież może wywiązywać się ze swojego zadania utwierdzania braci”¹⁴.

¹¹ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja Pastores gregis*, Kraków 2003, 17, 32–33 (cyt. dalej: PG).

¹² Jan Paweł II, *Cały świat modli się za Piotra*. Homilia w czasie Mszy św., Watykan, 29 VI 1993, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 14 (1993), nr 8–9, 40; Benedykt XVI, *Chrystus umacnia wiarę Piotra*. Homilia podczas Mszy św. z nałożeniem paluszy, Watykan, 29 VI 2006, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 27 (2006), nr 9–10, 30; zob. także Benedykt XVI, *Piotr ufa Bogu*. Katecheza, 9 V 2012, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 33 (2012), nr 6, 43.

¹³ Jan Paweł II, *Kościół modli się nieustannie za Piotra*. Niedzielna Modlitwa Maryjna, Watykan, 8 VII 1979, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 15: *Modlitwy i rozważania*, cz. 1, red. ks. P. Ptasznik et al., Kraków 2009, 58–59.

¹⁴ Benedykt XVI, *Eucharystia jest tajemnicą wielkiej bliskości i komunii każdego człowieka z Panem*. Homilia podczas Mszy św. Wieczerzy Pańskiej, Watykan, 21 IV 2011, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 32 (2011) nr 6, 36.

Świadomość tej prawdy widać wyraźnie zarówno na początku pontyfikatu każdego z omawianych papieży, jak też i w różnych momentach ich sprawowania. Jan Paweł II już w pierwszym orędziu, nazajutrz po wyborze na stolicę Piotrową, wskazując na konieczność wiernego trwania w wyznawanej wierze, mówił jednocześnie, że sam potrzebuje wsparcia, prosi o modlitwę, aby uzyskać potrzebną pomoc od Boga¹⁵. Podobnie w homilii na inaugurację pontyfikatu (22 X 1978) papież, zaraz po słowach wezwania do wiary: „Nie obawiajcie się przyjąć Chrystusa i zgodzić na Jego władzę”, skierował do wiernych apel dotyczący jego samego: „Pomóżcie Papieżowi”. Także wtedy, zwracając się do wiernych różnych języków, kilkakrotnie prosił o ich żywą obecność w jego życiu i wsparcie w modlitwie dla podejmowanej misji następcy św. Piotra, aż po wymowne zawołanie kończące homilię: „Módlcie się za mnie! Pomóżcie mi, bym potrafił wam służyć”¹⁶. Motyw ten będzie powracał wielokrotnie w czasie jego pontyfikatu, a świadomość wielkiej modlitewnej solidarności z całym Kościołem będzie przeżywana jako niezastąpione źródło siły¹⁷.

Podobnie Benedykt XVI od samego początku posługi Piotrowej w podobny sposób widział swoje zakotwiczenie w wierze Kościoła i ujawniał egzystencjalne doświadczenie tej prawdy. Zaraz po wyborze zawierzył siebie modlitwom Kościoła. O wsparcie i wzajemną pomoc prosił, odwołując się do zasady duchowej solidarności¹⁸. Motyw wzajemnego oddziaływania na siebie w wierze wybrzmiał szczególnie mocno w homilii na inaugurację pontyfikatu (24 IV 2005). Wspólnota wiary, więź łącząca przyjaciół Boga – wszystkich świętych wszystkich czasów i tych, którzy jeszcze pielgrzymują w wierze, nie pozwala widzieć żadnego wierzącego, także papieża, w samotności. Tak było przy odejściu Jana Pawła II, przy wyborze jego następcy oraz u progu posługi Benedykta XVI. On sam to doświadczenie tak wyraził: „I stało się tak, że to ja, słaby sługa Boży, muszę podjąć to niesłychanie trudne zadanie, które naprawdę przekracza wszelkie ludzkie możliwości. [...] wzywaliście przed chwilą całą rzeszę świętych, reprezentowaną przez kilkadziesiąt wielkich postaci z dziejów obecności Boga wśród ludzi. Dzięki temu także we mnie pogłębia się świadomość, że nie jestem sam. Nie muszę nieść sam tego, czego w istocie nie byłbym w stanie sam udźwignąć. Rzesza świętych Bożych ochrania mnie, wspomaga i prowadzi. A wasza modlitwa, [...] wasza wiara i wasza nadzieja mi towarzyszą”¹⁹. Nieco dalej zaś, wyraźnie wskazując na eklezjalność wiary i swej posługi, mówił: „Prawdziwym programem moich rządów jest nie postępować według własnej woli ani nie

¹⁵ Jan Paweł II, *Wierność Soborowi. Pierwsze orędzie radiowe i telewizyjne „Urbi et orbi”*, Watykan, 17 X 1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. I, Poznań–Warszawa 1987, 4–6.

¹⁶ Jan Paweł II, *Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi. Homilia na rozpoczęcie pontyfikatu*, Watyka, 22 X 1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. I, Poznań–Warszawa 1987, 15–17.

¹⁷ Zob. np. Jan Paweł II, *Prawda o Eucharystii jest samym sercem prawdy o Kościele*. List do kapłanów na Wielki Czwartek 1994 r., 13 III 1994, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 3: *Listy*, red. ks. P. Ptasznik et al., Kraków 2007, 990 (nr 4).

¹⁸ Benedykt XVI, *Proszę was o pomoc w posłudze Kościołowi*. Przemówienie podczas spotkania z członkami Kolegium Kardynalskiego, Watykan, 22 IV 2005, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 26 (2005), nr 6, 7.

¹⁹ Benedykt XVI, *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z okazji inauguracji pontyfikatu, Watykan, 24 IV 2005, art.cyt., 10.

realizować swoich idei, ale wsłuchiwać się wraz z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa, poddawać się Jego przewodnictwu, tak aby to On sam prowadził Kościół. [...] Módlmy się za siebie nawzajem, aby Chrystus niósł nas na ramionach i byśmy uczyli się nosić jedni drugich”²⁰. Obejmując katedrę Biskupa Rzymu, podczas Eucharystii w Bazylice św. Jana na Lateranie (7 V 2005), także zaznaczył, że ma świadomość, iż jest związany z wielką wspólnotą wiary wszystkich czasów. Pragnie służyć na rzecz posłuszeństwa wierze, posłuszeństwa Chrystusowi i Jego słowu; strzec, aby Pismo Święte nie zostało oderwane od żywego głosu Kościoła²¹. Wielokrotnie będzie później mówił, nawiązując także do wspomnianego epizodu uwolnienia św. Piotra z więzienia, który pokazuje siłę modlitwy Kościoła, że skuteczność tej modlitwy i wsparcie całego Kościoła czuł także on sam od początku swego pontyfikatu²².

Po ośmiu latach, kończąc posługę następcy św. Piotra, doświadczenie eklezjalności wiary wyraził ponownie w prostych osobistych słowach: „Wiedziałem jednak zawsze, że w tej łodzi jest Pan, i wiedziałem zawsze, że łódź Kościoła nie jest moja, nie jest nasza, lecz Jego. [...] Papież nie jest sam, kiedy stoi za sterem łodzi Piotrowej, choć na nim spoczywa główna odpowiedzialność; i ja nigdy nie czułem się sam, gdy dźwigałem radość i ciężar urzędu Piotrowego; Pan postawił obok mnie wiele osób, które z wielkodusznością i miłością do Boga i do Kościoła pomagały mi i były blisko mnie”²³.

Także papież Franciszek od samego początku swej posługi wskazywał na znaczenie jej eklezjalnego pojmowania. Ukazując się zaraz po wyborze (13 III 2013) w Loggi Błogosławieństwa Bazyliki Watykańskiej, po modlitwie za swego poprzednika, apelował: „Módlmy się zawsze za siebie nawzajem: jedni za drugich”. Nie poprzestając tylko na zachęcie, zainicjował taką modlitwę, co było wymownym znakiem jego świadomości eklezjalnej. Mając udzielić błogosławieństwa zebrany, skierował najpierw do wszystkich obecnych prośbę: „Zanim Biskup pobłogosławi lud, proszę was, byście pomodlili się do Pana, by pobłogosławił mnie; o modlitwę ludu proszącego o błogosławieństwo dla swojego biskupa”²⁴. Dopiero po chwili ciszy, kiedy stał pochylony przez wiernymi, sam udzielił błogosławieństwa zebrany. Podobnie też jak jego poprzednicy na urzędzie Piotrowym nie omieszkał w czasie inauguracji pontyfikatu (19 III 2013) dać wyraz koniecznej wzajemności w wierze przez modlitwę. Przywołując najpierw postać św. Józefa i motyw opieki oraz wzajemnej troski jednych o drugich, zakończył prostym apelem: „Wam wszystkim mówię: módlcie się za mnie!”²⁵.

²⁰ Tamże, 11.

²¹ Benedykt XVI, *Posługa papieża gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego Słowu*. Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu, Rzym, 7 V 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 2005 nr 7–8, 20.

²² Zob. np. Benedykt XVI, *Piotr ufa Bogu* (Katecheza, 9 V 2012), art.cyt., 43; Benedykt XVI, *Papież liczy na waszą pomoc*. Przemówienie do Papieskiej Akademii Kościelnej, Watykan, 11 VI 2012, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 33 (2012), nr 7–8, 39.

²³ Benedykt XVI, *Nigdy nie czułem się sam*. Katecheza, 27 II 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 3–4, 5.

²⁴ Franciszek, *Papież, który przyjął imię Franciszek*. Przemówienie podczas pierwszego spotkania z wiernymi, Watykan, 13 III 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, 3.

²⁵ Franciszek, *Bądźmy «opiekunami» stworzenia*. Homilia na rozpoczęcie posługi Piotrowej, Watykan, 19 III 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, 18–19.

Wzajemność w wierze między papieżem a całym Kościołem szczególnie widoczna była także we wzajemnych kontaktach z wierzącymi różnych Kościołów lokalnych podczas papieskich pielgrzymek, które stały się ważnym sposobem realizowania prymacjalnej misji umacniania w wierze. Następca św. Piotra jawił się tam często jako ten, który wspiera innych na drodze wiary, ale sam jest też umacniany świadectwem wiary Kościoła.

Wymownym tego przykładem jest nauczanie Benedykta XVI w czasie jego pielgrzymki do Polski (25–28 V 2006). Punktem wyjścia stało się dla papieża doświadczenie św. Pawła, który zapowiadając swą wizytę w Rzymie, pisał: „[...] o wierze waszej mówi się po całym świecie. [...] Gorąco bowiem pragnę was zobaczyć, aby wam użyczyć nieco daru duchowego dla waszego umocnienia, to jest abyśmy się u was nawzajem pokrzepili wspólną wiarą – waszą i moją” (Rz 1, 8.11–12). Znamienne w tej wypowiedzi Apostoła Narodów jest to, że od umocnienia wiary innych przechodzi natychmiast do wzajemnego pokrzepienia się wspólnie wyznawaną wiarą. Echo tego widać w nauczaniu papieskim. Motywem skłaniającym Benedykta XVI do pielgrzymowania do ojczyzny swego poprzednika, choć nie tylko tam, było z jednej strony pragnienie realizowania prymacjalnej misji utwierdzenia w wierze²⁶ (por. Łk 22, 32), z drugiej zaś umocnienie własnej wiary (zacerpnięcie i zakosztowanie wiary innych). Pielgrzymkowe spotkania w Polsce, przeżywane pod hasłem: „Trwajcie mocni w wierze”, miały na celu nie tylko umocnienie tych, którzy słuchali zachęty papieża do wytrwania w wierze. Ich cel był szerszy: wzajemne umocnienie w wierze wszystkich wierzących, także samego Benedykta XVI. Spotkania te miały, jak zaznaczył papież, nawiązując do wspomnianego świadectwa św. Pawła, „pokrzepić naszą wspólną wiarę – waszą i moją”²⁷.

Także później wielokrotnie i w różnych okolicznościach powtarzał on prawdę, że nikt nie może wierzyć samotnie i w ten sposób być dla siebie jedynym kryterium wiary. Wiara chrześcijańska jest w swej istocie zawsze wierzeniem razem z innymi; prawdziwie po chrześcijańsku wierzyć możemy zawsze jedynie jako „my”. Do wiary należy „ty” bliźniego i do wiary należy „my” całego Kościoła – nie zamkniętego w sobie, lecz tego wszystkich miejsc i wszystkich czasów. Trzeba trwać w żywym łańcuchu wierzących, gdzie wiary uczymy się od siebie nawzajem. Jako żywe ogniwo tego łańcucha doświadczamy, że nie można wierzyć, jeśli nie wspiera nas wiara innych. Moją wiarą zaś mam okazywać wsparcie tym, którzy także idą drogą wiary²⁸.

²⁶ Por. A. Żądło, *Europejskie pielgrzymowanie Benedykta XVI jako realizacja prymacjalnej misji utwierdzenia w wierze*, Wrocław 2014 (mps Biblioteka PWT we Wrocławiu).

²⁷ Zob. np. Benedykt XVI, *Wiercie w moc waszego kapłaństwa!* Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem w archikatedrze św. Jana, Warszawa, 25 V 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 6–7, 15. Na znaczenie tego doświadczenia św. Pawła (Rz 1, 11–12) wskazywał także Jan Paweł II. Zob. np. Jan Paweł II, *Nowy styl posługi biskupiej*. Przemówienie podczas spotkania z Konferencją Episkopatu Austrii, Wiedeń, 12 IX 1983), w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. 11: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek – Europa*, red. ks. P. Ptasznik et alt., Kraków 2008, 211.

²⁸ Zob. np. Benedykt XVI, *Konferencja prasowa w samolocie podczas podróży na Cypr*, 4 VI 2010, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 31 (2010), nr 8–9, 6–7; Benedykt XVI, *Słuchajcie słów Pana, aby były w was „Duchem i życiem”*. Przemówienie do młodzieży na Plaza de Cibeles, Madryt, 18 VIII 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 2011 nr 10–11, 10; Benedykt XVI,

5. PRYMAT W SŁUŻBIE KOMUNII WIARY KOŚCIOŁA

To doświadczenie wzajemności w wierze znajduje swój wyraz także w postulatach dotyczących formy sprawowania prymatu. Osobowy gwarant prawdziwości wiary Kościoła, czyli sukcesja apostołska, jest ujmowany w papieskim nauczaniu w sposób integralnie powiązany z eklezjalną naturą wiary chrześcijańskiej. Widać to w często podkreślanym fakcie jedności wiary całej wspólnoty przy jednoczesnej świadomości znaczenia misji sprawowanej w ramach sukcesji apostołskiej. W otwartości na Ducha Świętego i pragnieniu dochowania Mu wierności wszyscy stanowią jedno. Zarówno wierni, jak i pasterze tworzą głębokie więzi wiary; wszyscy wierzący pozostają na zawsze uczniami i zawsze potrzebują pouczenia Ducha Świętego. Ten prymat eklezjalnego zakorzenienia w wierze („bycie w Kościele”), które jest warunkiem sprawowania wszelkiego zwierzchnictwa eklezjalnego („bycie dla Kościoła”), Jan Paweł II wyraził w słowach: „Będąc darem Ducha Świętego dla Kościoła, biskup jest przede wszystkim i jak każdy inny chrześcijanin synem i członkiem Kościoła. [...] Biskup staje się «ojcem» właśnie dlatego, że jest w pełni «synem» Kościoła”²⁹. W tej samej adhortacji o posłudze biskupiej *Pastores gregis* nieco dalej dodaje: „[...] życie *Kościoła* i życie w *Kościele* jest dla każdego biskupa warunkiem spełniania swojej misji nauczania. Biskup odnajduje swoją tożsamość i swoje miejsce we wspólnocie uczniów Pana, w której otrzymał dar życia Bożego i pierwsze pouczenie w wierze”³⁰.

Nie oznacza to oczywiście zakwestionowania jego tożsamości jako autentycznego nauczyciela wiary, którą każdy biskup otrzymał wraz ze święceniami, oraz faktu, że wierni powinni okazywać mu właściwie rozumiane religijne posłuszeństwo. Istniejąc w tej służbie Prawdy „wobec wspólnoty” i „dla wspólnoty”, istnieje jednocześnie jako ten, który jest „we wspólnocie”. Rozróżnienie ontologiczno-funkcjonalne, które jest fundamentem jego bycia „dla” Kościoła, nie wykorzenia go z jego bycia „w” Kościele. Dzieje się to zgodnie z przywoływaną często w nauczaniu papieskim myślą św. Augustyna, który uczył: „Dla was jestem biskupem, z wami jestem chrześcijaninem. [...] Z tego miejsca jesteście dla was niczym doktorzy, ale pod owym jednym Mistrzem w tej szkole wraz z wami jesteśmy współuczniami”.

Papież Franciszek, mając na względzie to właśnie tradycyjne rozróżnienie, poszerza je. Nawiązując wyraźnie do własnego doświadczenia pasterskiej posługi, wskazuje nie tylko na dwa miejsca właściwe dla pasterza, ale mówi też o trzecim. Sygnalizował to kilkakrotnie, kiedy ukazywał wiarę chrześcijańską jako wspólne, a nie samotne czy wyizolowane, bycie w drodze³¹. Najpełniej ujął to jednak w Adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium*: „Dlatego niekiedy [biskup – dop. R.S.] stanie

---

„Aby Mu towarzyszyli i by mógł ich wysyłać”. Przemówienie podczas spotkania z seminarzystami w seminarium duchownym, Fryburg, 24 IX 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 12, 32.

²⁹ PG 10.

³⁰ Tamże, 28.

³¹ Zob. np. Franciszek, *Kościół wzrasta dzięki atrakcyjności świadectwa*. Przemówienie do księży, zakonników i zakonnice w katedrze św. Rufina, Asyż, 4 X 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 11, 14.

z przodu, aby wskazać drogę i podtrzymać nadzieję ludu, innym razem zwyczajnie stanie pośród wszystkich ze swą prostą i miłosierną bliskością, a w pewnych okolicznościach powinien iść za ludem, aby pomóc tym, którzy zostali z tyłu, a przede wszystkim dlatego, że sama owczarnia ma swój wąż, aby rozpoznać nowe drogi”³².

Wizję tę odnosi on także konkretnie do swej posługi następcy św. Piotra i pojawiających się nowych wyzwań na drodze wiary chrześcijańskiej. Wskazuje w tym kontekście na konieczność „nawrócenia papieństwa”³³, które wyraziłoby się przejściem od „przesadnej centralizacji” ku „zbawiennej «decentralizacji»”. Na drodze wiary nie idzie się nigdy samemu, stąd też oczekiwaniom od papieskiego nauczania definitywnego lub wyczerpującego słowa na temat tychże wyzwań winna towarzyszyć jednocześnie świadomość konieczności właściwego zaangażowania w ewangeliczne rozeznanie także całej wspólnoty wierzących wraz lokalnymi episkopatami³⁴.

To, co w sercu Kościoła biskup usłyszał i przyjął w posłuszeństwie wiary wraz z całą wspólnotą eklezjalną, może teraz jej przekazać, nie jako jego prywatne słowo, lecz jako słowo Boże. W ten sposób – jak przekonuje Jan Paweł II – *sensus fidei* osiąga swoją pełnię³⁵. Rysuje się tu charakterystyczna wzajemność, swoiste współprzenikanie się świadectwa wiary wszystkich wiernych i świadectwa autentycznej wiary biskupa w jego misji nauczycielskiej. Słowo przez niego głoszone będzie źródłem wiary, a zarazem jej potwierdzeniem i oczyszczeniem. W ten sposób zadanie dawania świadectwa wiary (*potestas testandi fidem*) znajduje swoją aktualizację także w trosce o przeżywanie jej w jedności, w ocenie i utrzymywaniu w ładzie jej przejawów w życiu eklezjalnym (*potestas iudicandi*)³⁶.

Jedność wiary całej wspólnoty eklezjalnej i jednoczesna świadomość znaczenia misji sprawowanej w ramach sukcesji apostoelskiej ma jeszcze jeden ważny aspekt. Związany jest on z faktem, że w bogatej symfonii świadectw oraz wielkiej sieci świadków wiary oraz w strukturze, jaką one tworzą (sukcesja apostoelska), jest jedno świadectwo i jeden świadek szczególny. Chodzi tu oczywiście o św. Piotra, który jako pierwszy złożył wyznanie wiary: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16, 16). Tak jak on przewodził w wyznawaniu wiary w Jezusa Chrystusa, tak też w kontynuowanej po nim sieci świadków, w ramach sukcesji w prymacie, takie zadanie spoczywa na wszystkich jego następcach. W ten sposób sukcesja apostoelska, w komunii z sukcesją następcy św. Piotra, stanowi niezawodne kryterium trwania poszczególnych wiernych i całych wspólnot w Tradycji wspólnej wiary apostoelskiej³⁷.

³² Franciszek, Adhortacja apostoelska *Evangelii gaudium*, Kraków 2015, 31.

³³ Tamże, 32.

³⁴ Tamże, 16, 32–33; por. H. Seweryniak, *Franciszkowe marzenie o Kościele „w drodze”*, Homo Dei 2014, nr 2, 71–72; J. Schelhas, *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, art.cyt., 204–205.

³⁵ PG 29.

³⁶ Tamże, 10, 28–29, 44; por. R. Słupek, *Istotne elementy kolegialności eklezjalnej i jej znaczenie na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 2005, nr 1, 173–176.

³⁷ Benedykt XVI, *Posługa papieża gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego Słowu*. Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu, Rzym, 7 V 2005, art.cyt., 19; Benedykt XVI, *Sukcesja apostoelska*. Katecheza, 10 V 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 9–10, 43–44.

Dobrze ten motyw zobrazowany jest w refleksji Benedykta XVI nad osobą św. Piotra i początkiem Listu jego autorstwa (1 P 1, 3–5). List ten zdaniem niektórych egzegetów trudno uznać za Piotrowy. Wątpliwości co do jego autorstwa rodzą się u nich w związku z jego stylem i treścią. Tak poprawna i doskonała w swej strukturze greka oraz dojrzała myśl teologiczna, wyrażająca się w konkretnych sformułowaniach, sprawiają, że trudno je połączyć z możliwościami prostego rybaka z Galilei. Takie stadium rozwoju myśli teologicznej miałoby wykluczać Piotra z grona autorów. Właściwą drogą do rozwiązania tej pozornej sprzeczności jest uwzględnienie eklezjalnej natury wiary chrześcijańskiej, a sugeruje ją zakończenie tegoż Listu (5, 12). Zaznaczono tam, że nie został on napisany przez samego Piotra, ale *dia Silvano* – przy pomocy Sylwana. Słowo *dia* – „przy pomocy” – może mieć kilka znaczeń; może oznaczać zarówno kopiowanie, pomoc w redagowaniu, jak i faktyczne pisanie. Widać więc wyraźnie, że Piotr nie jest tu jakąś wyizolowaną jednostką, która pragnie wyrazić jedynie swoje oryginalne i niepowtarzalne myśli. On pisze z pomocą Kościoła; osób, które same żyją tą wiarą, pomagają mu ją pogłębić i zrozumieć. List ten – jak przekonuje papież – wyraża „wiarę Kościoła, który już jest na drodze wiary coraz bardziej dojrzałej. [...] Piotr mówi nie jako jednostka, przemawia *ex persona Ecclesiae*, jako człowiek Kościoła, niewątpliwie jako osoba mająca poczucie osobistej odpowiedzialności, ale także jako osoba przemawiająca w imieniu Kościoła. [...] Nie wypowiada się jako jednostkowy geniusz, ale przemawia właśnie w jedności Kościoła [...] nie chce wypowiadać tylko swoich słów, ale nosi w sobie rzeczywiście wody wiary całego Kościoła, i właśnie w ten sposób użycia, czyni urodzajnymi”³⁸.

Prymat Piotra i jego następców jest właściwie ujmowany w perspektywie służby wierze całego Kościoła. Jest on całkowicie podporządkowany służbie prymatowi Jezusa Chrystusa, jedynego Pana. Jako taki współistnieje w organicznej jedności z posługą następców Apostołów. Tak jak oni, tak też na mocy specjalnego wyboru Pana, każdy następca Piotra Apostoła ma być stróżem powszechnej komunii z Jezusem Chrystusem. W ten sposób, będąc razem na drodze wiary, możemy być rzeczywiście z Chrystusem, który jest Panem wszystkich³⁹. Wymownie prawdę tę wyraża określenie, którego używa św. Piotr w odniesieniu do siebie samego, w ostatnim rozdziale Pierwszego Listu. Zachęcając zwierzchników kościelnej wspólnoty, których określa mianem starszych, do właściwego spełniania swej posługi, samego siebie określa mianem *synpresbýteros* – „również starszy”, współprezbiter z prezbiterami, do których pisze (1 P 5, 1). To określenie, jak zauważa Benedykt XVI, przez ów grecki przedrostek *syn-*, czyli „współ”, „z”, „razem”, wyrażający pewien rodzaj wspólnoty w posłudze, ma co najmniej potrójne znaczenie. Potwierdza najpierw fakt istnienia zasady sukcesji apostoelskiej – starsi są pasterzami dzięki tym, którzy już tę

³⁸ Benedykt XVI, *Przyszłość należy do Boga. „Lectio divina” w Rzymskim Wyższym Seminarium Duchownym*, Rzym, 8 II 2013, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 34 (2013), nr 3–4, 23–26.

³⁹ Benedykt XVI, *Papieża i kardynałów nie łączy strategia działania, ale miłość Chrystusa i Jego Duch Święty*. Homilia podczas Mszy św. z nowymi kardynałami, Watykan, 21 XI 2010), *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 31 (2010), nr 12, 13; Benedykt XVI, *Piotr – skala, na której Chrystus zbudował Kościół*. Katecheza – 7.06.2006, *L'Osservatore Romano* (wyd. polskie) 2006 nr 11, 55.

posługę spełniają. Po drugie, jest to wyraz funkcjonowania kolegialnego zwierzchnictwa eklezjalnego, w którym pasterzem nie jest się w pojedynkę, ale w łączności z „my” pasterzy. Po trzecie zaś, ów przedrostek eksponuje prawdę o zasadniczym znaczeniu zachowania komunii z Piotrem i każdorazowym jego następcą, która jest gwarancją komunii wiary z całym Kościołem⁴⁰.

Wskazując na sukcesję w apostołacie i w prymacie, będącą osobowym gwarantem prawdziwej wiary, trzeba je widzieć więc we wzajemnej zależności oraz jako związane jednocześnie z apostołskością i jednością wiary chrześcijańskiej oraz Kościoła. Prymat, który jest wprawdzie ostateczną rękojmią integralności tradycji przekazanej przez Apostołów, nie oznacza jednak papieża samotnie sprawującego misję utwierdzenia w wierze. Jednocześnie widzialnie wierzących wszystkich miejsc i wszystkich czasów, chroni wiarę chrześcijańską przed fałszywą autonomią i sam w sobie nie jest więc też autonomiczny. Tak jak biskup nie jest nigdy sam w sprawowaniu swojej posługi, lecz zawszełączony więzami wiary w eklezjalnej komunii – z całym Kościołem, całym kolegium episkopatu i jego głową, następcą św. Piotra – tak też ten ostatni nigdy nie jest sam. Następca Piotra Apostoła w sprawowaniu swojej posługi Najwyższego Pasterza Kościoła (*munus supremi Ecclesiae pastoris*) jest zawsze w relacji – łączony komunią wiary z całym Kościołem i innymi biskupami⁴¹.

6. KONKLUZJA

Kończąc rozważania na temat współczesnych przemian w katolickiej teologii prymatu, można, jako ich zwięzłe podsumowanie, przywołać słowa z homilii Benedykta XVI wypowiedziane w Bazylice św. Jana na Lateranie (7 V 2005), podczas obejmowania katedry Biskupa Rzymu: „Posługa Papieża jest gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego słowu. Papież nie ma głosić własnych idei, ale winien nieustannie zespolać samego siebie i Kościół więzią posłuszeństwa Słowu Bożemu. [...] Papież ma świadomość, że podejmując doniosłe decyzje, jest związany z wielką wspólnotą wiary wszystkich czasów [...]. Jego władza nie jest zatem ponad Słowem Bożym, ale mu służy, na Papieżu spoczywa zaś odpowiedzialność za to, aby to Słowo nadal było obecne w całej swojej wielkości i rozbrzmiewało czystym głosem, a nie zostało unicestwione przez nieustannie zmieniające się mody”⁴².

⁴⁰ Benedykt XVI, *Misja Apostołów Piotra i Pawła*. Homilia podczas Mszy św., Watykan, 29 VI 2008, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 29 (2008), nr 9, 48; Benedykt XVI, *Wyznajemy wiarę w Kościół Jezusa Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z nałożeniem paluszy, Watykan, 29 VI 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 9, 17.

⁴¹ PG 56–58, 74; Benedykt XVI, *Wyznajemy wiarę w Kościół Jezusa Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z nałożeniem paluszy, Watykan, 29 VI 2005, art.cyt., 17.

⁴² Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu* (Rzym, 7 V 2005), 20.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Benedykt XVI, *Nigdy nie czulem się sam*. Katecheza, 27 II 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 3–4, 5–7.
- Benedykt XVI, *Przyszłość należy do Boga*. „*Lectio divina*” w Rzymskim Wyższym Seminarium Duchownym, Rzym, 8 II 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 3–4, 23–26.
- Benedykt XVI, *Papież liczy na waszą pomoc*. Przemówienie do Papieskiej Akademii Kościelnej, Watykan, 11 VI 2012, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 33 (2012), nr 7–8, 38–39.
- Benedykt XVI, *Piotr ufa Bogu*. Katecheza, 9 V 2012, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 33 (2012), nr 6, 41–43.
- Benedykt XVI, *Śłuchajcie słów Pana, aby były w was «Duchem i życiem»*. Przemówienie do młodzieży na Plaza de Cibeles, Madryt, 18 VIII 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 2011 nr 10–11, 8–10.
- Benedykt XVI, *Wierzmy wraz z całym Kościołem*. Homilia podczas Mszy św. na Stadionie Olimpijskim, Berlin, 22 IX 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 12, 17–19.
- Benedykt XVI, «Aby Mu towarzyszyli i by mógł ich wysłać». Przemówienie podczas spotkania z seminarzystami w seminarium duchownym, Fryburg, 24 IX 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 12, 30–32.
- Benedykt XVI, *Świat potrzebuje radości, którą rodzi wiara*. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie ŚDM na lotnisku Cuatro Vientos, Madryt, 21 VIII 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011), nr 10–11, 23–25.
- Benedykt XVI, *Eucharystia jest tajemnicą wielkiej bliskości i komunii każdego człowieka z Panem*. Homilia podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej, Watykan, 21 IV 2011, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 32 (2011) nr 6, 34–36.
- Benedykt XVI, *Papieża i kardynałów nie łączy strategia działania, ale miłość Chrystusa i Jego Duch Święty*. Homilia podczas Mszy św. z nowymi kardynałami, Watykan, 21 XI 2010, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 31 (2010), nr 12, 12–13.
- Benedykt XVI, *Konferencja prasowa w samolocie podczas podróży na Cypr*, 4 VI 2010, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 31 (2010), nr 8–9, 6–7.
- Benedykt XVI, *Misja Apostołów Piotra i Pawła*. Homilia podczas Mszy św., Watykan, 29 VI 2008, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 29 (2008), nr 9, 46–48.
- Benedykt XVI, *Bądźcie ludźmi modlitwy i apostołami Chrystusa*. Przemówienie podczas spotkania z kapłanami i diakonami stałymi, Fryzyna, 14 IX 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 11, 32–34.
- Benedykt XVI, *Piotr – skała, na której Chrystus zbudował Kościół*. Katecheza, 7 VI 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 11, 54–55.
- Benedykt XVI, *Chrystus umacnia wiarę Piotra*. Homilia podczas Mszy św. z nałożeniem paliuszy, Watykan, 29 VI 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 9–10, 29–31.
- Benedykt XVI, *Sukcesja apostołska*. Katecheza, 10 V 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 9–10, 43–44.
- Benedykt XVI, *Wierzcie w moc waszego kapłaństwa!* Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem w archikatedrze św. Jana, Warszawa, 25 V 2006, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 27 (2006), nr 6–7, 15–17.
- Benedykt XVI, *Wyznajemy wiarę w Kościół Jezusa Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z nałożeniem paliuszy, Watykan, 29 VI 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 9, 15–18.
- Benedykt XVI, *Posługa papieża gwarancją posłuszeństwa Chrystusowi i Jego Słowu*. Homilia podczas Mszy św. w bazylice św. Jana na Lateranie z okazji objęcia katedry Biskupa Rzymu, Rzym, 7 V 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 7–8, 18–21.

- Benedykt XVI, *Wsluchiwać się z całym Kościołem w słowo i wolę Chrystusa*. Homilia podczas Mszy św. z okazji inauguracji pontyfikatu, Watykan, 24 IV 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 6, 10–12.
- Benedykt XVI, *Proszę was o pomoc w posłudze Kościołowi*. Przemówienie podczas spotkania z członkami Kolegium Kardynalskiego, Watykan, 22 IV 2005, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 26 (2005), nr 6, 7–8.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, Kraków 2015.
- Franciszek, *Kościół wzrasta dzięki atrakcyjności świadectwa. Przemówienie do księży, zakonników i zakonnicy w katedrze św. Rufina*, Asyż, 4 X 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 11, 13–15.
- Franciszek, *Papież, który przyjął imię Franciszek*. Przemówienie podczas pierwszego spotkania z wiernymi, Watykan, 13 III 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, 3.
- Franciszek, *Bądźmy „opiekunami” stworzenia*. Homilia na rozpoczęcie posługi Piotrowej, Watykan, 19 III 2013, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, 18–19.
- Jan Paweł II, Adhortacja *Pastores gregis*, Kraków 2003.
- Jan Paweł II, *Wierność Soborowi*. Pierwsze orędzie radiowe i telewizyjne „Urbi et orbi”, Watykan, 17 X 1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. I, Poznań–Warszawa: Pallottinum 1987, 1–6.
- Jan Paweł II, *Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi*. Homilia na rozpoczęcie pontyfikatu, Watykan, 22 X 1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. I, Poznań–Warszawa: Pallottinum 1987, 13–17.
- Jan Paweł II, *Jest nie do pomyślenia, aby chrześcijanin istniał tylko dla siebie*. Homilia podczas Mszy św. na lotnisku, Davao, 20 II 1981, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. IV, 1, Poznań–Warszawa: Pallottinum 1989, 202–205.
- Jan Paweł II, *Cały świat modli się za Piotra*. Homilia w czasie Mszy św., Watykan, 29 VI 1993, L'Osservatore Romano (wyd. polskie) 14 (1993), nr 8–9, 40.
- Jan Paweł II, *Prawda o Eucharystii jest samym sercem prawdy o Kościele*. List do kapłanów na Wielki Czwartek 1994 r., 13 III 1994, w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. 3: *Listy*, red. ks. P. Ptasznik et al., Kraków: Wydawnictwo M 2007, 986–990.
- Jan Paweł II, *Nowy styl posługi biskupiej*. Przemówienie podczas spotkania z Konferencją Episkopatu Austrii, Wiedeń, 12 IX 1983), w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. 11: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek – Europa*, red. ks. P. Ptasznik et al., Kraków: Wydawnictwo M 2008, 211–214.
- Jan Paweł II, *Kościół modli się nieustannie za Piotra*. Niedzielną Modlitwa Maryjna, Watykan, 8 VII 1979, w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. 15: *Modlitwy i rozważania*, cz. 1, red. ks. P. Ptasznik et al., Kraków: Wydawnictwo M 2009, 58–59.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995–2000*, Tarnów 2002, 57–65.

Literatura przedmiotowa

- Buchenfeld A., *Prymat biskupa Rzymu w perspektywie dialogu katolicko-prawosławnego i katolicko-luterańskiego. Próba syntetycznego ujęcia*, *Summarium* 20–21 (1991–1992), 5–18.
- Bujak J., *Prymat biskupa Rzymu w świetle dokumentów dialogu katolicko-prawosławnego*, *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 2001, nr 2, 21–31.
- Changer la papauté?*, red. P. Tihon, Paris: Cerf 2000.
- Congar Y., *Collège, primauté, conférences épiscopales: quelques notes*, *Esprit et Vie* 1986, nr 27, 385–390.
- Congar Y., *Eglise et papauté*, Paris: Cerf 1994.
- Congar Y., *Ministères et communion ecclésiale*, Paris: Cerf 1971.
- Congar Y., *L'Église, une, sainte, catholique et apostolique*, Paris: Cerf 1970.
- Congar Y., *L'Église. De Saint Augustin à l'époque moderne*, Paris: Cerf 1970.
- Congar Y., *Sainte Église. Études et approches ecclésiologiques*, Ed. 2, Paris: Cerf 1964.
- Congar Y., *Esquisses du mystère de l'Église*, Ed. II, Paris: Cerf 1953.

- Gózdź K., *Prymat według Josepha Ratzingera*, *Studia Nauk Teologicznych PAN* 10 (2015), 67–79.
- Hryniewicz W., *Jedność za wielką cenę. Prawosławni o prymacie papieskim*, *Studia i Dokumenty Ekumeniczne* 1997, nr 1, 69–76.
- Legrand H., *La réalisation de l'Église en un lieu*, w: *Initiation à la pratique de la théologie*, t. III, *Dogmatique II*, red. B. Lauret, R. Refoulé, Paris: Cerf 1983, 143–345.
- Porada R., *Posługa Piotra i papieżstwo – czy nadal muszą dzielić Kościoły? Perspektywa ekumeniczna*, w: *Wokół posługi Piotrowej*, red. A. Klupczyński, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – Wydział Teologiczny 2009, 65–89.
- Pottmeyer H.J., *Le rôle de la papauté au troisième millénaire – une relecture de Vatican I et de Vatican II*, Paris: Cerf 2001.
- Ricca P., *La papauté en discussion: attentes et perspectives pour le III millénaire*, *Irénikon* 1997, nr 1, 30–40.
- Rossetti C.L., *Quale primato per il terzo millennio?: prospettive intorno a un importante dibattito ecumenico*, *Rassegna di Teologia* 2005, nr 1, 97–114.
- Schelhas J., *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, *Warszawskie Studia Pastoralne* 2016, nr 3, 195–210.
- Seweryniak H., *Franciszkowe marzenie o Kościele „w drodze”*, *Homo Dei* 2014, nr 2, 58–73.
- Słupek R., *Credo et credimus Ecclesiam. Eklezjalność wiary chrześcijańskiej w nauczaniu papieskim przelomu XX i XXI w. (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek)*, Kraków: Wydawnictwo Salwator 2017.
- Słupek R., *Istotne elementy kolegalności eklezjalnej i jej znaczenie na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 2005, nr 1, 169–179.
- Słupek R., *Jesteśmy Kościołem Trójjedynego Boga. Kolegalność Kościoła według Yves'a Congara*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004.
- Tück J.-H., *Communio-Primat: von Benedikt XVI. zu Franziskus: Überlegungen zum Petrusdienst im dritten Jahrtausend*, w: *Glaube in Gemeinschaft. Autorität und Rezeption in der Kirche*, red. M. Knapp, T. Söding, Freiburg im Breisgau: Herder 2014, 54–72.
- Żądło A., *Europejskie pielgrzymowanie Benedykta XVI jako realizacja prymacjalnej misji utwierdzenia w wierze*, Wrocław 2014 (mps Biblioteka PWT we Wrocławiu).
- Żmudziński M., „Ty jesteś Piotr”. *Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II*, Olsztyn: Wydawnictwo „Hosianum” 2003.

CONTEMPORARY TRANSFORMATIONS IN THE CATHOLIC THEOLOGY OF THE PRIMACY OF THE BISHOP OF ROME

Summary

The Catholic theology of the primacy of the bishop of Rome received an essential impulse for development thanks to the incentive of John Paul II, which appeared in the encyclical about ecumenical activity *Ut unum sint* (No. 95). The article undertakes one of the motifs of this development included in the thesis: the essence and form of the service of the bishop of Rome's primacy in the Church is determined by the very nature of Christian faith, or – more precisely – by ecclesial nature of the faith. The mission of St Peter and of his successors is in the service of this faith (cf. Lk 22, 32).

The first part of the article presents the context of a contemporary, post-conciliar perspective of the primacy of the bishop of Rome. In the second part the author points out that the truth about the ecclesial *itinerarium* of St Peter's faith (living the faith in the Church and with the Church) constitutes the crucial element of the papal teaching at the end of the 20th and at the beginning of the 21st century. This truth shapes the primatial self-awareness of the Popes of this period and is expressed in the form in which their service is performed. The ecclesial reciprocity in the faith causes the primacy itself to be presented as ministry in the service of communion of faith of the whole Church.

Key words: primacy of bishop of Rome, Church, ecclesial character of faith, ecclesiology

Nota o Autorze

Ksiądz **Roman SŁUPEK** SDS – prezbiter w Towarzystwie Boskiego Zbawiciela (Societas Divini Salvatoris – salwatorianie), doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie teologii fundamentalnej; kierownik Katedry Teologii Fundamentalnej i Religiologii na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. Studia specjalistyczne w Instytucie Teologii Fundamentalnej KUL (1998–2002). Wykładowca teologii fundamentalnej i religiologii w WSD Salwatorianów w Bagnie (od 2002) oraz na PWT we Wrocławiu (od 2007). Autor czterech książek oraz trzydziestu artykułów naukowych. Ostatnio opublikował m.in.: *Credo et credimus Ecclesiam. Eklezjalność wiary chrześcijańskiej w nauczaniu papieskim przełomu XX i XXI w. (Jan Paweł II, Benedykt XVI, Franciszek)* (Kraków 2017) oraz *Wiem, komu uwierzyłem. Zarys teologii wiary* (Kraków 2018). Obszary zainteresowań naukowych: eklezjologia, teologia wiary, teologia religii.

Kontakt e-mail: rs1971@op.pl